

Volovici par lui mème - de Tudorel Urian

Pe Leon Volovici l-am cunoscut la Ierusalim, la începutul anului 2005. Este genul de intelectual care te cucerește de la prima întâlnire și pe care ai vrea să îl ai tot timpul în preajmă. Afabil, discret, mereu cu zâmbetul pe buze, delicat ironic și bonom, are ușurința specifică ființelor cu adevărat superioare de a se adapta în orice clipă la dimensiunea intelectuală și preocupările interlocutorului său. Nu-și plictisește prietenii, ca atâția alții, cu interminabile apologii de sine, divagațiile sale au întotdeauna un tâlc, devin revelatorii pentru tema principală a discuției, chiar dacă la început nu oferă această impresie. În compania lui nu ai niciodată sentimentul că ai pierdut timpul. Te simți câștigat în planul cunoașterii, iar prezența sa stenică este în măsură să îți asigure tot confortul intelectual și moral. Stabilirea unei întâlniri cu el este, de aceea, ca promisiunea unei zile înșorite. Leon Volovici ar fi putut să fie orice: român, evreu, francez, englez, japonez, chinez, rus, arab, african sau american. În discuțiile cu el intensitatea ideilor, efervescența argumentației - pe fondul structuralei sale stări de normalitate, absenței oricărui tip de încrâncenare - sunt tot ceea ce contează. Fără a-și renega originile - dimpotrivă - Leon Volovici este un intelectual autentic, dispus să înțeleagă adevărul celui de lângă el, să privească lumea într-o viziune integratoare în care valorile adevărate nu se exclud pe considerente de rasă sau ideologice.

De la Iași la Ierusalim și înapoi este o carte confesiune, oarecum surprinzătoare în bibliografia istoricului Leon Volovici. Obiectivitatea rece a omului de știință s-a topit la temperatura incandescentă a sentimentelor, armura intelectualului călit în polemici și dispute de tot felul s-a fisurat, lăsând vederii vulnerabilitățile omului. Unde se sfârșește mitul și unde începe adevărul în legătură cu soarta evreilor din România? Au fost ei cu adevărat protejați în timpul regimului Antonescu sau doar chestiuni de ordin tehnic au făcut ca numărul celor deportați și uciși să fie mai redus la noi decât în țările vecine? Sunt evreii cei care au introdus și sprijinit regimul comunist în România? În ce măsură originea etnică a influențat destinul unor intelectuali în perioada postbelică? Care sunt astăzi formele de manifestare ale antisemitismului și cum se adaptează evreii născuți în țara noastră la condițiile de viață din Israel? Iată doar câteva întrebări la care Leon Volovici încearcă să răspundă refăcând traseul propriei sale existențe de la copilăria petrecută în anii războiului, cu obsesia pogromului de la Iași, până la actuala sa carieră de cercetător științific la Universitatea de Studii Ebraice din Ierusalim. Sunt dezgropate vechi amintiri și povestiri auzite de la părinți sau cunoscuți, chipuri din fotografii de demult, de rude apropiate care și-au găsit sfârșitul în lagăre de concentrare sau au fost executate în timpul pogromului de la Iași, reduse dureros în istoriografia oficială la condiția de simple cifre în statistica victimelor "antifasciste" din timpul celui de-al doilea război mondial. Între mit și realitate, Leon Volovici stabilește de fiecare dată proporția justă, fără exagerări propagandistice și fără să se îmbete cu apă rece. Reamintirea târgului copilăriei îi provoacă încă multă nostalgie, sublimată, așa cum mărturisește și de memoria sa culturală. Recunoaște astăzi, cu multă luciditate, autorul: "În cazul meu, nostalgia târgului s-a sublimat în

fascinația pentru miticul târg evreiesc din literatură și teatru, pentru lumea lui Șalom Alechem, Josef Roth, Babel, Schultz, pentru pictura lui Chagall sau pentru Copilăria unui netrebnic, romanul lui Ion Călugăru (ce pseudonim a putut să-și aleagă!), Bârladul romanelor lui Virgil Duda sau evocările lui Victor Rusu" (p. 32).

Dincolo de această nostalgie filtrată prin experiența culturală din anii care au urmat, amintirile din copilărie sunt mai degrabă sumbre. Ele se leagă de anii războiului (autorul este născut în anul 1938), de adăposturi subterane și șuierat de gloanțe, de teroarea pogromului și a discriminării la care era supusă populația de origine evreiască, de moartea unor rude și cunoștințe apropiate și de evadarea miraculoasă a tatălui aproape din fața plutonului de execuție.

Foarte interesantă este interpretarea pe care Leon Volovici o dă rolului jucat de evrei în primii ani ai regimului comunist. Versiunea clasică, potrivit căreia începuturile comunismului românesc au stat sub semnul unor lideri de origine evreiască (într-adevăr, prin raportare la numărul populației, procentul de evrei cu funcții de conducere în noile structuri politice era în mod vizibil destul de ridicat), se nuanțează sub argumentele, prea adesea trecute cu vederea, ale cercetătorului de la Ierusalim. Pe lângă faptul că populația evreiască din România, victimă a deportărilor și pogromurilor, a primit cu ușurare intrarea trupelor sovietice în țară și, de aceea, mulți au fost cei care s-au pus cu entuziasm în slujba noilor autorități, se uită mereu că exact în aceeași perioadă a primilor ani ai comunismului numărul celor care au emigrat în Israel a crescut considerabil. De unde concluzia logică a autorului că este greșit să se creadă că (toți) evreii au fost cei mai înfocați susținători ai totalitarismului de stânga. "Cei mai mulți plecau "la Palestina", cum se spunea atunci (sună ironic acum!), până la proclamarea statului Israel în 1948. Cei care repetă mereu, sub influența unui slogan antisemit, că evreii au adus regimul comunist și au venit la putere uită un element esențial: odată cu pătrunderea multor evrei în nomenclatura noului regim, masa mare a populației evreiești optează pentru plecare, în orice condiții și cu riscul de a fi victima propagandei anti-sioniste din anii '50. Din patru sute de mii, câți evrei erau în România după război, rămân jumătate în 1956 și numai o sută de mii în 1965 (p. 33).

Subtil este modul în care autorul a luat de-a lungul timpului pulsul antisemitismului românesc. Gafe ale interlocutorilor săi, cuvinte scăpate în conversații cotidiene, atitudini surprinzătoare venite de la persoane cu care, altminteri, era în relații dintre cele mai bune, îi aduc aminte cu brutalitate că aparține unei "entități nelegitime". Evreii sunt tratați ca un bloc nediferențiat și fiecare vorbă sau faptă a unuia dintre ei se resfrânge asupra întregii comunități. După recentele evenimente antiromânești din Italia, compatrioții noștri pot înțelege lesne despre ce este vorba. Iar exemplul dat de Leon Volovici este mai mult decât grăitor: "Mai gravă mi se pare replica unui alt bun prieten (...): "Eu cred că cineva din partea comunității (evreiești, se subînțelege) ar trebui să-i atragă atenția lui Brucan, că el face mult rău evreilor din România prin comportarea lui". (...) De ce e răspunzătoare "comunitatea" de ce face sau spune Brucan? L-a ales sau impus "comunitatea" în funcțiile politice pe care le are sau le-a avut? "Evreii" sunt răspunzători pentru fiecare evreu care face sau spune ceva? Fiecare dintre ei devine un "exponent" al colectivității atunci când vrei să "confirmi" un stigmat, un stereotip".

Nu știu dacă aspectele discutate mai sus sunt esențiale în economia volumului. Cred, mai degrabă, că nu. Le-am pus însă în evidență tocmai pentru capacitatea lor de a contrazice unele stereotipuri de gândire, idei fixe care, adesea, fără ca măcar să ne dăm seama, pot leza sensibilitatea unor oameni nevinovați. Fiecare om are propriile sale calități și defecte. El trebuie judecat în funcție de acestea și de faptele sale, orice

generalizare putând duce la nedreptăți, uneori imposibil de reparat.
De la Iași la Ierusalim și înapoi de Leon Volovici este o carte scrisă cu înțelepciune și foarte multă dragoste. Dragoste pentru mama sa (proza Măinile este o sublimă declarație de iubire și înțelegere), pentru soția și copiii săi, pentru orașul Iași în care s-a născut și a copilărit, pentru prietenii mai vechi sau mai noi, pentru toate valorile produse de mintea umană, menite să transforme fiecare clipă a vieții într-o sărbătoare. O confesiune aparținând unui mare intelectual umanist, de pe urma căreia fiecare are câte ceva de învățat.